

Alexius Bucher, Stefan Peters (Hg.), *Evolution im Diskurs. Grenzgespräche zwischen Naturwissenschaft, Philosophie und Theologie*, Verlag: Pustet, Regensburg 1998, ss. 421 (Eichstätte Studien)

Problematyka relacji pomiędzy teologią, filozofią a naukami przyrodniczymi doczekała się we współczesnej literaturze już wielu opracowań nie tylko ze strony teologów i filozofów, ale także ze strony przedstawicieli nauk przyrodniczych (por. obszerne zapisy bibliograficzne zawarte w książkach H. v. Sprockhoffa, *Naturwissenschaft und christlicher Glaube – ein Widerspruch?*, Darmstadt 1992; I. Koncsik, *Fundamentale Ansätze eines Dialoges zwischen Theologie und Naturwissenschaften*, Marburg 1998). Dość obszerna literatura dotycząca tego przedmiotu wskazuje na dużą różnorodność rozwiązań. Obok ogólnikowych, popularnonaukowych opracowań tego zagadnienia, odnaleźć można szczegółowe analizy, respektujące odrębności metodologiczne obydwu dziedzin poznania. Mimo niewątpliwego bogactwa opracowań, zagadnienie wspomnianych relacji ciągle inspiruje do nowych poszukiwań o charakterze interdyscyplinarnym. Przykładem tego rodzaju poszukiwań są organizowane przez Wydział Teologii Uniwersytetu w Eichstätt spotkania interdyscyplinarne gromadzące przedstawicieli nauk przyrodniczych, filozoficznych i teologicznych z różnych ośrodków naukowych obszaru języka niemieckiego.

Prezentowana książka *Evolution im Diskurs* pod redakcją A. Buchera i S. Petersa jest rezultatem spotkań poświęconych tematyce ewolucji, które odbyły się jesienią 1997 roku na Wydziale Teologii Uniwersytetu w Eichstätt.

Omawiana praca jest podzielona na cztery części, które tworzą kolejno artykuły pisane przez przyrodników, filozofów i teologów. Całość rozprawy poprzedza wprowadzenie (s. 7-22), zawierające artykuły redaktorów książki. D.S. Peters w *laudatio* ku czci Wolfganga F. Gutmanna (1935-1997) przedstawia sylwetkę długoletniego dyrektora ośrodka badań interdyscyplinarnych w Seckenberg (Frankfurt). Natomiast A.J. Bucher w swym zaproszeniu do podejmowania tematów pogranicza wskazuje na motywy przemawiające dziś za koniecznością podejmowania interdyscyplinarnych rozmów.

Część pierwszą *Biologie und Evolution* (s. 29-84) tworzą wypowiedzi czterech biologów (M. Gudo, Ch. Hertlera, D. Mollenhauera i D.S. Petersa) z ośrodka badawczego w Sec-

kenberg. Autorzy są zgodni co do biologicznego ujęcia ewolucji jako procesu nieodwracalnego, jednokierunkowego i przebiegającego w czasie. W wyniku urzeczywistniania się tego procesu powstają nowe, różnorodne i wyższe szczeble organizacji. Szczególna uwaga zostaje zwrócona na czynniki i mechanizmy ewolucji, które w biologii ewolucyjnej traktuje się jako przyczyny tłumaczące procesy przekształcania się istot żywych w ich rozwoju rodowym. Do najważniejszych czynników ewolucji są zaliczane: zmienność genetyczna, dobór naturalny, dryf genetyczny i izolacja. Czynniki te jednak nie wyjaśniają w pełni złożonych procesów rozwojowych charakterystycznych dla ewolucji. Wymienieni biolodzy zgodnie krytykują rzekomą adekwatność przyczynowego wyjaśniania ewolucji zaproponowaną przez K. Darwina, według którego zmienność cech dziedzicznych i dobór naturalny stanowią klucz do wyjaśnienia ewolucji gatunków. Autorzy są natomiast zgodni co do tego, że aby móc w przyszłości wytłumaczyć proces ewolucji, nie wystarczy tylko i wyłącznie czysto morfologiczne opisywanie organizmów, ale powinny one zostać ujęte więcej jako techniczne konstrukcje. Tylko wtedy można będzie kiedyś zrozumieć, dlaczego ewolucja przyjęła takie a nie inne formy.

Druga część *Organismus und Evolution* (s. 87-167) zawiera wypowiedzi, reprezentujących różne ośrodki akademickie, przedstawicieli filozofii (S. Büttner, P. Reisinger, H. W. Ingensiep, K. Köchy i Ch. Kummer). Nauki biologiczne wyjaśniają przyczynowo fakt przechodzenia od form niższych do wyższych, określając sposób, w jaki to, co nowe, pochodzi od tego, co istniało przedtem. Filozof natomiast stara się zanalizować sam fakt ewolucji i wskazać na ostateczne racje, dlaczego w wyniku jej procesu powstaje coś nowego, czego nie było przedtem. Celem lepszego zrozumienia procesów ewolucji, argumentują wymienieni filozofowie, należy znaleźć przede wszystkim odpowiedź na pytanie, czym jest właściwie istota żywa. Dopiero odpowiedź na to pytanie stwarza możliwość określenia ewolucji. Nie wystarczy tylko określenie istoty żywej jako wysoce złożonego systemu oraz ukazywanie rozwoju jednostkowego jako rezultatu ogólnego rozwoju. Istoty żywe są w pierwszym rzędzie całością i jako takie w ogólnym procesie rozwoju są zdolne realizować swoje własne cele.

Trzecia część *Philosophie und Evolution* (s. 171-316) zawiera prace autorstwa zarówno filozofów (N. Fischer, A. Locker, H.D. Mutschler, F. Rohrhirsch, M. Weingarten, K. Wiegeling), jak i teologów (B. Dörr, R. Esterbauer, H.J. Sander). Zasadnicza większość zawartych w omawianej części artykułów prezentuje poglądy wcześniejszych myślicieli w aspekcie aktualnej użyteczności wypracowanych przez nich koncepcji dla lepszego wyjaśnienia natury istot żywych, czy ich ewolucji w ogóle. Analizie zostają poddane poglądy takich myślicieli, jak: Alfred North Whitehead, Ernst Cassirer, Karol Rahner, Emanuel Kant, Henryk Bergson i Marcin Heidegger. Pozostałe artykuły zajmują się kolejno: problemem czasu i kwestią historyczności przyrody i niehistoryczności praw przyrody. I tak Esterbauer na tle różnych określeń pojęcia czasu wskazuje na jego funkcję pojęcia „klucza”, które niejako „wewnętrznie” może stać się punktem łączącym pewne rozważania filozoficzne czy nawet teologiczne z przyrodniczymi. Natomiast Mutschler wskazując na niehistoryczność leżących u podstaw kosmosu praw przyrody, zastanawia się nad ewentualną możliwością określenia historyczności tego, co żyje, czy kosmosu w ogóle jako całości.

Część ostatnią *Theologie und Evolution* (s. 319-400) stanowią wyłącznie artykuły teologów (R. Buchera, F. Diedricha, A. Gläßera, J.G. Mayera i M. Rosenbergera). Zasadni-

czym przedmiotem prowadzonych tu rozważań jest kwestia relacji między Kościołem a nauką w perspektywie ostatniego stulecia, z zamiarem uwzględnienia odniesień do teorii ewolucji. Wszelkie odniesienia Kościoła do nauki zawsze stanowią, szczególnie dla Kościoła, sprawę delikatną i trudną, gdyż u ich podstaw znajduje się zachodząca w chrześcijaństwie osobliwa relacja pomiędzy wiarą a nauką. Poprawne tworzenie relacji pomiędzy teologią a naukami przyrodniczymi domaga się, zdaniem wspomnianych autorów, na wstępie oczyszczenia dotychczasowych niewłaściwych odniesień Kościoła do nauki. Następnie dopiero można przystąpić do kształtowania dialogu pomiędzy tymi naukami, uznając ich autonomię, jak i związane z nią różnice metodologiczne. Przykładem właściwego układowania relacji między teologią a naukami przyrodniczymi jest zawarty w tej części artykuł Diedricha na temat sensu starotestamentowej wypowiedzi o Bogu stwórcy nieba i ziemi.

Reasumując można stwierdzić, że prezentowana książka *Evolution im diskurs* stanowi interesującą próbę ukazania aktualnego stanu debaty pomiędzy przyrodnikami, filozofami i teologami na temat ewolucji. Na uznanie zasługuje interdyscyplinarny charakter pracy widoczny w ujmowaniu tematyki ewolucji z trzech różnych płaszczyzn badawczych: przyrodniczej, filozoficznej i teologicznej. Wartościowe są również metodologiczne refleksje, prowadzone przez R. Buchera i M. Weingartena, nad samą formą badań interdyscyplinarnych. Zastrzeżenia budzi bardzo ogólne ukazanie relacji między Kościołem a nauką z małym uwzględnieniem, mimo deklarowanego zamiaru, relacji Urzędu Nauczycielskiego Kościoła do teorii ewolucji. Jako brak należy uznać również nieuwzględnienie aktualnych wypowiedzi papieskich na temat stosunku Kościoła do ewolucji (Rzym 26.04.1985, Watykan 22.10.1996). Mimo tych zastrzeżeń praca jest godna polecenia nie tylko teologom czy filozofom, ale także przedstawicielom nauk biologicznych. Aktualna literatura, indeks rzeczowy czynią z niej cenną pozycję naukową. Interesującym dopełnieniem omawianej pracy mogą się stać pochodzące z tego samego okresu takie pozycje książkowe, jak: R. Schwanger, *Erbsünde und Heilsdrama. Im Kontext von Evolution, Gentechnologie und Apokalyptik*, Münster 1997 czy Ulricha Lüke, *Als Anfang schuf Gott... – Bio-Theologie: Zeit – Evolution – Hominisation*, Paderborn – München – Wien 1997. Omawiana książka może stanowić również ubogacenie prowadzonych na gruncie polskim dyskusji na temat relacji ewolucja – stworzenie, czy niektórych zagadnień z filozoficznej antropologii, podejmowanych przez takich autorów jak: K. Kłósak, Sz.W. Ślaga, W. Sedlak, T. Wojciechowski.

ks. Andrzej Anderwald